

KENNETH M. SETTON, *The Papacy and the Levant (1204-1571)*. v. 4. *The Sixteenth Century, from Julius III to Pius V*, Philadelphia 1984, sayfa 565 ile 1179 arası (3 üncü cildin devamıdır. Dizin de bu kitap içindedir). Aynı şehirde bulunan The American Philosophical Society yayımdır, n. 162. 45 dolar.

Bu kitap üzerindeki çalışmalarını yıllardan beri sürdüren Setton, son cildi de yayınlamakla, Yeniçağ tarihi dönemine değerli bir eser kazandırmıştır. Bu cildin tek olması planlanmakla beraber, sorunların çeşitliliği karşısında ikiye ayrılmıştı. İlk kısmı hakkında *Erdem* dergisinde bir tanıtma yazısı yazmıştım. Bu yayından kısa bir süre sonra edindiğim ikinci cilt, yazarın detaylı ve başarılı çalışmasının bir uzantısıdır. Kitabın başlığında, dönemlerinde etkili tarihler bulunan, IV üncü Haçlı Seferi Avrupa için nasıl bir dönüm noktası ise, 1571 yılında meydana gelen İnebahtı olayı da Akdeniz ve Orta Doğu tarihi için bir dönemin başlangıcıdır. Son kısmı kapsayan bu olaydan önce, kitabın başlangıç noktası olan 1551 tarihine dönmek gerekir. Türkler bu tarihte Erdel diye adlandırdığımız Transilvanya taraflarında hızla ilerlemekte idiler. Bu başarıları da elbette batı dünyasını tedirgin etmekte idi. Onun için Avusturya arşidükü Ferdinand harekete geçirildi. Gerek askerî alanda gerek diplomasi alanında faaliyet gösteren bu zat, en az bir zararla bu olayı geçiştirdi. Kanunî Sultan Süleyman da İran üzerine yöneleceği için, batıdan gelen barış önerilerini kabul etmişti. Denizlerde ise Türk üstünlüğü gün geçtikçe artıyordu. Bu üstünlük 1571 yılına dek sürdü. Kitap işte bu süreleri kapsıyor. Yirmi yıllık bir süre insan için uzun görünmekle beraber, devletlerin tarihinde fazla bir yer tutmaz zannedilir. Hal böyle iken, Türk tarihinde bu yirmi yılın büyük bir önemi vardır. Aynı zamanda Avrupa tarihi için de önemli olduğundan, böyle hacimli bir kitap ortaya çıkmıştır. Setton, bu ilginç döneme ait çalışmalarına yıllar önce başladığını giriş kısımlarında açıklamıştı. Böylece bir tarih eseri araştırılırken, kitabın meydana getiriliş tarihlerini, evrelerini ve niyetini de öğrenmiş bulunuyoruz (bilhassa bu cildin içinde s. 1099-1104). İnebahtı'nın sonrasını incelemek ve Osmanlıların gerileme nedenlerine inmek de ayrı bir çabayı gerektirir ve ayrıca elimizdeki kitabın en az iki tanesine gerekisime vardır. Bunu da başaracak biri olan müellif, elindeki notları yayınlamakla, mütehasısı olduğu çağın güzel bir tahlilini yapmıştır.

İki Papa adı verilen bu devirlerde, Türkler Avrupa siyasetinde başlıca rolü oynadılar. Devrinin en ileri düzenini meydana getiren Osmanlıların gelişmesini durdurmak isteyen batılı devletlerin en becerikli diplomatları faaliyete geçirildi. Onların faaliyetleri sonunda yaratılan belgeler şimdi tarihçilerin dikkatle incelemeleri gereken malzemedir. Beşyüz sayfayı geçen metinde çağdaş kaynaklarla karşılaştırma yapıp, günümüz yayınlarına da yer veren müellifin Türk dünyasına ayırdığı sayfalar büyük bir yekün tutmaktadır. Cerbe Deniz Savaşı, Malta adasının kuşatılması, Sakız adasının Türk topraklarına katılması epey yer tutmakla beraber en can alıcı bahis ise muhakkak Kıbrıs fethi ve İnebahtı yakınlarında cereyan eden büyük deniz savaşıdır. 1560 yılında meydana gelen Cerbe başarısı, Türklerin Akdeniz'de büyük bir güçlü devlet olduğunu ortaya koydu (s. 758-768) ve artık hiç bir güç onların yükselmesini engelleyemez diye görünüyordu. Katolik dünyası da tartışmaları devam eden Trento konsilinin çalışmalarına 1563 yılında son verdi. Alınan kararların tartışması Türk tarihini yakından ilgilendirmez görünmekle beraber, yarattığı hukuki havanın uzun yıllar tartışılması ve ortaya

pek çok eserin konması anlamlıdır. Karşılıklı dialoglar ve eleştiriler, tarih kadar hukuk, din hukuku, psikoloji, edebiyat ve sair sorunların tartışma düzeyini yansıtmaya bakımından önemlidir.

Malta kuşatması ise sonuçsuz kaldı. Burasının kuşatılma hazırlığı bir yıl kadar önce başladı. Alınan haberler Vatikan ve adanın sahibi şövalyeler tarafından değerlendirildi ve karşı hazırlıklar hızlandırıldı. Bu sıralarda İstanbul'a çok sayıda Batılı casus da geldi. Bunların notları yıllarca arşivleri doldurdu, şimdi de elimizdeki kitapta dipnot olarak kayda geçmiştir (s. 829-881). Bu başarısızlığa karşılık ertesi yıl Sakız adası Türk topraklarına katıldı. Ege denizindeki son önemli ada da Osmanlı yönetimi altında idi (s. 882-922).

Bu kısımlardan sonra artık Kıbrıs ve İnebahtı fasılları gelmektedir ki, değil cildin, tüm dört cildin en tımtırlıklı bölümüdür. II. Selim'in tahta çıkışı sıralarında barış içinde görülen Venedik ilişkileri, Kıbrıs adasına Türklerin sefer hazırladıkları haberlerinin yoğunlaşması üzerine sarsıldı. Ayrıca Akdeniz'deki korsanların ve Adriyatik Denizi'nde Uskok adlı deniz eşkiyalarının yarattığı konular da iki devleti de tedirgin etmekte idi. 1570 yılı içinde olgunlaştırılan hazırlıklardan sonra Kıbrıs alındı ve bir yıl sonra da İnebahtı denilen yerde Türk donanması yenilgiye uğratıldı. İki satır ile özetlediğim bu olay üzerinde yazılan önemli kitap ve makalelerin bir derlemesini yapmağa kalkışsam, elimizdeki derginin iki tanesi bile az gelir. Yıllardan beri arşiv ve kitaplıklarda çalışan Setton bu çetin dönemi, yapılan yayınları da eleştiri süzgecinden geçirdikten sonra yazmıştır.

Eser bu dönem tarihçileri için el veya masa kitabı diyemeyeceğimiz kadar hacimlidir. Elimize sığmaz ve masa üzerinde de geniş bir yer kaplar. Ancak kitaplıktan indirip, ağır ağır sayfalarını çevirerek yararlanabiliriz. Uzun yılların ürünü olan bu kitabı ile Setton, alanında çoktan hak ettiği yeri şimdi bu eseri ile pekiştirmiş bulunuyor.

Doç. Dr. Mahmut H. Şakiroğlu